

אָמַר רַב עֲלִישׁ טִייעוֹת – דרך סוחרים ישמעאלים הוא זה (רש"י), ובא להשמיענו שמונת בשבת להפשיט את כולו, ושלל כדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה (שבת קטז, א) הסובר שאסור להפשיטו יותר מן החזה, שהרי ודאי הישמעאלים מפשיטים את כולו כדרך הסוחרים (צל"ח, וראה אור שמח קרבן פסח א, ו). או משמינו, שמשום כבוד מצוה ראוי לאדם להקל בכבוד עצמו (יעב"ץ). ולכך גם לא היו מצווים לעבדיהם לישא את הפסח, אלא הם עצמם נשאוהו (העמק דבר במדבר ז, ג).

פרק שישי – אלו דברים

מִשְׁנֵה. וְזִרְקַת דָּמֹו, הוזכרה הזריקה אגב השחיטה (תוס'), שהרי פשיטא שזריקה דוחה שבת, שהרי אין בה כל מלאכה האסורה בשבת (מהר"ם). ויש סוברים שקמ"ל שזריקה דוחה שבת למרות שנחשב 'מתקן' מדרבנן, שמכשיר את האימורים לזריקה ואת הבשר לאכילה (תוס' שאנן, וראה תוס' נזיר כח, ב ד"ה כשי, ופי' הרא"ש שם). ויש סוברים, שנחשב 'צובע', כיון שמתכוין לצבוע את קיר המזבח בדם (תפארת ישראל יכ"א; אמרי בינה י"ט ה ד"ה לכאורה, וראה טל תורה [לר"מ אריק, במכתב בתחילת הספר]. המצוד שזהו דרך לכלוך, ולא ניחא ליה בכך, ואין זה צובע). ויש סובר, שאסור בטלטול משום מוקצה, הואיל ואינו ראוי לכלום (מרומי שדה, בב" שני).

והטעם ששחיטת וזריקת הפסח דוחים שבת, משום שאי אפשר להקריבו אתמול, שהרי זמנו הוא בארבעה עשר בניסן, וביום דוקא, כי עבודת הקרבנות הן ביום, וכמאמר הכתוב (ויקרא ז, לח) 'ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם' [ראה מגילה (ב, ב)] [ע"פ רש"י ומאירי]. והיה ניתן לומר שאף שבקרבן פסח עצמו נאמר (שמות יב, ו) 'ושחט אותו וגו' בין הערבים ולא בלילה שאחרי, אך מאירי גם כתוב בו (דברים טז, ו) 'שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש', והיה מקום לפרש שניתן להקריבו גם לאחר השקיעה, לכך למדים שהקרבנות ביום מ'ביום צות' (רש"י, וראה ח"י רבי שמואל יד, ה, שיעורי רבי דוד פוברסקי, ופנינו רבנו הקהלות יעקב א, קמג).

וּמִיחֵי קָרְבָּיו – ניקוי בני המעיים מן הלכלוך שבתוכן דוחה שבת, כי אם ישאירם למוצאי שבת, הם יסריחו (רש"י). ובירושלמי (כאן) דרשו את הכתוב (משלי טז, ד) 'כל פועל ה' למענהו', שהמוצאות צריכות להיעשות דרך כבוד, ואין זה כבוד שיטלו האימורים מתוך זבח מנוול. ומטעם זה כתבה המשנה את מיחוי קרבי שהיו נראה לצורך הדיט, בין זריקת הדם שהוא לצורך גבוה לבין הקטרת חלבי שהוא לצורך גבוה, כי כאמור אין ניקוי זה צורך גבוה הוא (מלאכת שלמה).

והחידוש שהניקוי דוחה שבת, כי שמא איסורו מדאורייתא (מהרש"א להלן סט, א) משום 'בורר', או איסורו מדרבנן משום 'מכין' משבת ליום טוב (מנחת שלמה להלן סח, א). או משום שהוא דומה למלאכת 'דש' שעניינו הפרדת גרעיני תבואה מן המזין שלהם, כך כאן מפריד את המעיים מן הפסולת שלהם (תפארת ישראל יכ"ב).

וְהַקְטַרְתָּ חֲלָבָיו, שאמנם ניתן להקטיר חלבים ואימורים בלילה (כמבואר בברכות ב, א), אך 'חביבה מצוה בשעתה', ועיקר המצוה היא ביום, אלא שבדיעבד כשר גם בלילה (מאירי, ע"פ הגמ' להלן סח, א). והטעם שהמשנה לא הזכירה שהפשט העור דוחה שבת (כמבואר לעיל סד, א), משום שבגמ' בשבת (קטז, ב) סובר רבי ישמעאל כי הפשיטו רק עד החזה, בכדי שיוכלו להוציא את האימורים ולהקטירם, א"כ ההפשט כבר בכלל הקטרת החלבים

אֵלָּא רַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהָ דְאָמַר אֵין דָּם מִבְטָל דָּם, שנחלקו רבי יהודה וחכמים בזבחים (עז, ב), בדם זבחים שנתערב בדם חולין, לדעת רבי יהודה אין דם מבטל דם, ואילו לדעת חכמים אם יש בדם הכשר מראית דם, כשר, וביאור מחלוקתם, שלדעת רבי יהודה מין במינו אינו בטל, משום שדבר המתערב בדבר אחר הדומה לו, כגון דם המתערב בדם, כיון ששניהם אותו מין, אין האחד מחליש כוחו של חבירו, אדרבה הוא מחזקו, ואילו חכמים סוברים, שדם כשר ודם פסול נחשבים שני מינים, ומבטלים האחד את חבירו (ר"ן נדרים נב, א).

שָׁבַח הוּא לְבָנֵי אֶהָרָן שְׂלִיכֹו עַד אֲרֻבוֹתֵיהֶם בָּדָם, שלכלוך הבא מקרבנות אין בו מיאוס אלא כבוד והדר (מנחת ביכורים על התוספתא פ"ד ה"י, חתם סופר סוכה לו, א, המוכיח מכאן שאתרוג שריבוי הנענועים בגרם שזיעת הידיים יעלו עליו כתמים, אינו פסול משום 'מנומך', אדרבה, זהו הדרו). וצ"ע מדוע הוזכרו בני אהרן דוקא, הלא שבח הוא אפילו לישראל אשר מילאו את העזרה (שפת אמת זבחים לה, א).

וְהָא קָא הִיין, ושנינו בזבחים (טו, ב), שכהן העומד על גבי כלי או על גבי רגל חבירו, עבודתו פסולה, משום שנאמר (דברים יח, ה) 'לעמוד לשרת', ואין זו עמידה (רש"י). ומה שבגמ' (שם כד, א) מבואר טעם אחר לחציצה הפוסלת, שרצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים, מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לכלי, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לרצפה (קושיית הרש"י שם), הכוונה אחת היא, שצריך שתהא העבודה מכובדת וכדרך שרגילים לשרת, וכשם כשיש חציצה בין הכלי ליד הכהן אין זה כבוד, כך אם עומד הכהן על גבי כלי או על גבי רגל חבירו ויש חציצה בין הכהן העובד לרצפה המקודשת, אין זו עמידה של שירות דרך כבוד (משאת משה [לר"מ חברוני], פח, וראה רש"י שבת צג, ב ד"ה כהן).

לָח הוּא וְאֵינוֹ חוּצֵץ, משום שדבר לח מחלחל (תוס' זבחים עח, ב ד"ה דלי, וחולין כו, ב ד"ה הכא נמי). ויש סובר, שלח אינו חוצץ משום שאין דרך בני אדם להקפיד על דבר לח [ואם מקפיד, אפילו דבר לח חוצץ] (מדריכי שבוועות רמז תשמח, בשם יראים כה, מביאם הב"י יו"ד קצח, יד, וראה חזו"א מקואות תניא ו, ח, וקהלות יעקב טטרות נח).

כְּמִדְתּוֹ, שוה לארץ (רש"י). ויש סובר, שאורך הכותונת עד למעלה מן העקב (רמב"ם כלי המקדש ה, יז, אך ראה קריית ספר שם). והיו צריכים מערכת בגדי כהונה לכל כהן וכהן, כי בקושי רב ימצאו שני כהנים שמידת קומתם וידיהם ורוחב גופם שוה בדקדוק רב (שיעורי רבנו דוד משולם זבחים יח, א). ו'כמדתו' הוא דין ב'בגד', שיהא כמידת הכהן, ויש שסובר שהוא דין ב'לבישה', שתהא לכבוד ולתפארת (חזון יחזקאל מנחות ו, ו, התולה בזה מחלוקת רב ושמואל בזבחים יח, א-ב).

בְּהוֹלֵכַת אֵיבָרִין לִבְשָׁה, ולבש' לאו דוקא, כי אף הולכתם על הכבש היא בכלל עבודת הולכה, אלא הכוונה להולכתם לראש המזבח (מקדש דוד קדשים ה, ב, המוכיח כן מגמ' בעירובין קד, א). ויש שסובר שהולכת אברים על הכבש כבר אינה בכלל עבודת הולכה, אלא בכלל עבודת הקטרה (ח"י הגרי"ז [טנטסיל] מנחות ז, א, בדעת הרמב"ם מעשה הקרבנות ו, ד).

דְּמָסְגִי אֵאִצְטָבִי – שהיו הולכים על איצטבאות של אבנים שהיו שם, שדינם כרצפה (רש"י כאן ובזבחים לה, א), כיון שהיו מחוברות לקרקע (נחל איתן [לגר"ח קניבסקין] ג, ח, יב, וראה עבודת לוי [להגרי"י רודרמן] ב). ואף שאסור להוסיף על העזרה, וכמאמר הכתוב (דברי הימים א כח, יט) 'הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל' [ראה עירובין קד, א], הן נעשו ע"פ הלכה למשה מסיני (הערות הגרי"ש אלישיב).